

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.091

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-145-157

Алексєєва Оксана Радиславівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

alekseevaoksana36@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3719-6775>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО УСПІШНЕ ПРОФЕСІЙНЕ МАЙБУТНЄ В СТУДЕНТІВ ЗВО

Актуальні тенденції у системі вищої освіти – гуманізація та спрямованість на формування в особистості здатності до самостійного й відповідального вибору власного вектора розвитку – зумовлюють необхідність вдосконалення концептуальних та технологічних підходів до підготовки майбутніх фахівців. На перший план виступають задачі сформуваності особистості до адаптивності, життєстійкої, лабільності в умовах невизначеності, нестійкості соціальних умов, вимог конкурентоспроможності, ефективності, інноваційності праці. Це нові завдання розвитку особистості, яка займає активно-творчу позицію щодо власного самовизначення та самоорганізації, самореалізації.

Отож, нагальним для закладів вищої освіти є завдання щодо переорієнтації освітнього процесу з накопичення певного комплексу знань, умінь та навичок на розвиток особистості майбутніх фахівців з урахуванням провідних тенденцій ринку праці, глобалізації та інформатизації професійної сфери.

Проблема професійного самовизначення набуває особливої актуальності в сьогочасних умовах глобалізації, тотальної інформатизації, швидкого темпу «старіння» інформації, що породжують зміни способів організації діяльності й зумовлюють невизначеність та мінливість усіх сфер життя.

Згідно з думкою К. Кастильоне, А. Рампулло, О. Ліцціарделло (Castiglione, 2015) ці фактори виникли як новий складний виклик для нових поколінь, які повинні бути в змозі представляти свою соціальну і професійну орієнтацію і майбутнє в соціальному контексті непередбачених змін. Цей перехід зазнав впливу глобалізації, культурного виміру, і сьогодні люди повинні керуватися новою гнучкою і складною реальністю для свого майбутнього професійного успіху.

Сучасна професійна діяльність відрізняється високою складністю, тому ринок праці потребує висококваліфікованих фахівців, які добре розуміються на новітніх технологіях. Успішність становлення особистості професіонала пов'язана із формуванням системи адекватних уявлень про професійне майбутнє, які зумовлюють визначення життєвих планів особистості, спрямовують її активність.

Актуальність питань професійного становлення особистості підтверджується численними роботами зарубіжних й вітчизняних дослідників професійної праці. Різномасштабно дану проблему вивчали Ф. Парсонсон, Г. Мюнстенберг, З. Фрейд, У. Мозер, Е. Рое, Є. Бордін, А. Маслоу, Х. Томе, Г. Ріс, П. Цилер, Д. Тідеман, Е. Гінзберг, Д. Сьюпер, У. Джейд, Е. Зеєр, Д. Завалішина, О. Іванова, Є. Климов, А. Карпов, М. Пряжников, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Кузьміна, Б. Ломов, Г. Костюк, Т. Кудрявцев, В. Толочек, В. Шадріков, І. Бондаревська, О. Бондарчук, Т. Канівець, А. Поплавська, М. Сурякова, Н. Шевченко, О. Щотка тощо.

З досліджень вчених випливає, що особистісне становлення професіонала можливе лише в тому випадку, якщо для професійної діяльності є позитивна мотивація, а сама робота викликає почуття задоволеності. Тому ядром професійного самовизначення й подальшого становлення є усвідомлений вибір професії з урахуванням своїх особливостей і можливостей, вимог професійної діяльності й соціально-економічних умов.

Зазначимо, що уявлення про професійне майбутнє виникають на початкових етапах професійного самовизначення та визначають особливості руху людини у професії та можливості її конкурентоздатності на сучасному ринку праці. Стихійне формування уявлень про професійне майбутнє призводить до формування звужених моделей майбутньої професії, складає підґрунтя соціально-психологічних бар'єрів професійного зростання та професійної успішності. Необхідно зауважити, що сучасні соціокультурні умови розвитку суспільства актуалізують чинники, що призводять до певної деформації образу професійного майбутнього. По-перше, суттєво змінився психологічний час людини, зростає його ритм і швидкість. Відповідно, переживання динаміки цього часу породжує психологічну напругу; невизначеність професійного майбутнього утруднює його планування та визначення перспектив кар'єри. По-друге, відсутність образу майбутнього утруднює прогнозування (планування) власного професійного майбутнього; некомпетентність у виборі майбутньої професії призводить до помилок професійного самовизначення внаслідок невмінь ухвалювати рішення в ситуаціях, що характеризуються суперечливими потребами майбутнього.

Уявлення про професійне майбутнє суттєво впливають на процес підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, виконують мотиваційну та регулятивну функції професійного самовизначення.

Професійні уявлення як компонент професійного становлення майбутніх фахівців, на думку М. Бикова, С. Джанерьян, О. Донцова, Р. Мільруд, Є. Рогова тощо виступають регуляторами професійного самовдосконалення та допомагають орієнтуватися в реальності, оскільки мають розглядатися як особливий спосіб інтерпретації та передачі інформації (Рогов, 2014, с. 10). Важливо зазначити, що адекватні уявлення про професію є необхідною умовою усвідомленого вибору життєвого шляху в цілому та майбутньої професійної діяльності зокрема з урахуванням індивідуальних інтересів та переваг. У дослідженні В. Брагіної наголошено на значенні регуляторної функції професійних уявлень в єдності трьох аспектів – когнітивному («знаю та відповідно оцінюю»), емоційному («подобається – не подобається») та поведінковому («маю намір обрати – обрав», «у подальшому планую працювати за обраною професією») (Брагіна, 1976). Уявлення про професійне майбутнє завжди опосередковані як індивідуальним досвідом конкретного суб'єкта, так й соціокультурними умовами його існування (Зеєр, 2016).

Уявлення про професійне майбутнє безпосередньо пов'язані із *професійною ідентичністю* майбутніх фахівців як результатом процесів професійного самовизначення, персоналізації та самоорганізації, що виявляються в усвідомленні кожним студентом себе як представника певної професії, певної професійної спільноти (І. Григорович, Ю. Красникова, Л. Шнейдер, Т. Шахрай та ін.).

Уявлення про професійне майбутнє є складником *образу ймовірного майбутнього* особистості, оскільки закладає прогноз щодо соціального стану, можливостей особистісно професійного росту. Саме на значущості антиципації у формування образу майбутнього, регулятивній функції образу майбутнього у визначення життєвого шляху особистості наголошує О. Михальський (Михальський, 2014). Так само Т. Титаренко відзначає, що «важливо, щоб людина була готова і здатна постійно змінюватися, вибудовуючи себе у часі життя через бачення реальних перспектив і постановку першочергових життєвих завдань» (Титаренко, 2012; с. 49).

Одним з напрямків формування образу професійного майбутнього в студентів університету доцільно розглядати *трендспоттинг* як напрямок моніторингу, виявлення та вивчення трендів. Також використовуються поняття *трендвотчини* – діяльність, спрямована на спостереження за новими тенденціями та *трендхантинг* (кулхантинг) – збір інформації в середовищі потенційних споживачів. Тренд – це новий напрям розвитку будь-якого процесу; це стратегія подальшого розвитку. У більш широкому сенсі тренд – це закономірність, що характеризує загальну довгострокову тенденцію в змінах показників часового ряду, без випадкових впливів та індивідуальних особливостей окремих періодів.

Така тенденція також може бути описана як колективна поведінка, яка триває певний час. Тенденції сканують широкий спектр джерел і

визначають найважливіші фактори – ті, які можуть впливати на роботу сьогодні, завтра, протягом наступних років. Кожна тенденція включає короткий виклад та дискусійні питання, які допомагають експерту аналізувати та діяти.

За таких умов доцільність звернення у процесі формування в студентів університету уявлень про професійне майбутнє саме до трендспоттингу пов'язана із його орієнтацію не тільки на передбачення тенденцій розвитку різних сфер життєдіяльності суспільства, але й, що найважливіше, на прогнозування змін у поведінці людини, трансформації пріоритетів та потреб. Прогнозування професійного майбутнього – це випереджаюче віддзеркалення професійного становлення особистості на основі передпрогнозної орієнтації, встановлення динаміки розвитку і припущення про розгортання подій у майбутньому при зміні соціально-економічних умов, професійному розвитку особистості і неперервної освіти.

Зазначимо, що студентський вік розглядається як один із найважливіших етапів становлення і самовизначення особистості, у тому числі й професійного. В українській педагогічній теорії та практиці проведено значну кількість досліджень з питання професійної орієнтації студентів й особливостей формування уявлень про професійне майбутнє (зокрема, Л. Гуцан, М. Найдъонов, О. Пінська, С. Єрохін) (Гуцан, Морін, 2016).

Проте такий аспект питання, як формування в студентів університету уявлень про професійне майбутнє на основі трендспоттингу ще й досі не було розглянуто. Тож, актуальність даної розвідки не викликає жодних сумнівів.

Мета дослідження полягає в узагальненні наявних теоретичних положень щодо сутності і характеристики особливостей процесу самовизначення професійного майбутнього студентами закладу вищої освіти за умови орієнтації на тренди, поширені як у різних сферах життєдіяльності суспільства, так і в конкретній професійній галузі зокрема; визначенні й експериментальному обґрунтуванні ефективності формування в студентів університету уявлень про професійне майбутнє на основі трендспоттингу.

Для реалізації завдань дослідження використано комплекс методів. З метою визначення ключових понять дослідження було використано такі теоретичні методи як аналіз, синтез, порівняння. У ході проведення педагогічного експерименту дібрано діагностичний інструментарій, до якого включено: *по-перше*, нарративний самоопис та нарративне інтерв'ю як метод дослідження саморозуміння особистості в контексті взаємозв'язку її минулого, теперішнього та майбутнього в автобіографічному вимірі. Згідно такого критерію *темпоральність* (Дж. Принс (Prince, 1982), Й. Брокмейер (Brockmeier, 2001) тощо) включення в наратив хронологічно вибудованих подій забезпечує функцію створення значень та інтерпретації (Brockmeier, 2001).

Дж. Принс відзначає, що «нарратив – це уявлення у часовій послідовності декількох реальних або вигаданих подій. Нарратив може бути розглянуто як один з провідних засобів організації переживання часу суб'єктом, оскільки оповідання завжди контролюється поняттям часу, та всі події у розповіді вибудовуються у суворій часовій послідовності» (Prince, 1982; с. 185). Важливим є зауваження Т. Титаренко про те, що «нарратив про теперішнє і минуле стає водночас нарративом про майбутнє, моделюючи відповідним чином і життєвий світ, і саму особистість із її ідентичністю» (Титаренко, 2012; с. 71). *По-друге*, контент-аналіз міні-творів на тему «Ідеальний фахівець обраного напрямку», за результатами якого визначалися смислові одиниці, що характеризують особистість фахівця певного напрямку. *По-третє*, особливості професійної ідентичності визначалися за допомогою методики «Мої життєві плани» (О. Кроник, Є. Головаха). *По-четверте*, уявлення майбутніх фахівців про трендспоттинг та тренди у відповідній професійній галузі з'ясувалися за допомогою анкетування та виконання діагностичних творчих завдань. Для аргументованого підтвердження результатів педагогічного експерименту було здійснено їх статистичну перевірку через визначення статистичної значущості відмінностей між експериментальними і контрольними групами, розрахунки проводилися за формулою t-критерію Стьюдента.

Експериментальне дослідження було проведено зі студентами 1-2 та 3 курсів денної і заочної форм навчання освітнього ступеня «бакалавр» навчально-наукового інституту торгівлі, обслуговуючих технологій і туризму, навчально-наукового інституту педагогіки і психології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Обсяг вибірки становив 132 особи.

Формування уявлень про професійне майбутнє у студентів університету – це складний динамічний процес формування адекватних професійних намірів і планів, реалістичного образу себе, як професіонала, що передбачає, наявність чіткої системи професійних здібностей, мотивації, активізацію творчого самопізнання й саморозвитку особистості студента.

З упевненістю можна стверджувати, що професійне майбутнє залежить від уявлення про образ професії, а також про майбутнє в цілому (загальні тенденції розвитку суспільства, професійної спільноти тощо), від ступеня розвитку прогностичних умінь та навичок майбутніх фахівців.

Критеріями сформованості уявлень про професійне майбутнє визначено, по-перше, об'єм уявлень про певну професію, по-друге, яскравість-чіткість уявлень щодо образу: професії, фахівця, результатів професійної діяльності, по-третє, особливості професійної ідентичності, по-четверте, наявність якостей особистості, що репрезентують професійний образ.

Адекватний прогноз майбутніх змін та визначення відповідної стратегії досягнення успішності в професійній діяльності як гаранту перемоги в конкурентній боротьбі на сучасному ринку праці пов'язані із орієнтацією майбутніх фахівців у трендах та тенденціях розвитку різних сфер життєдіяльності суспільства в цілому та конкретної професійної галузі зокрема. На питання «Що таке тренд? Яку роль виконують тренди в прогнозуванні розвитку суспільства в цілому та окремих його сфер зокрема?» більшість студентів (85,6%) відзначили, що *«тренд – це мода»*, 45,7% – пов'язали тренди із *«описом майбутнього»*. Студенти 1 курсу усіх спеціальностей, окрім студентів спеціальності «Українська мова та література», відповідаючи на питання «Які тренди у вашій професійній галузі є найбільш значущими в сучасних соціокультурних умовах?», не відзначили жодного тренду у майбутній професійній галузі. Поняття «трендспоттинг», як було з'ясовано, не входить до тезаурусу студентів 1-2 курсу. Лише 15% опитаних інтуїтивно пов'язали трендспоттинг із трендами (типова відповідь *«Трендспоттинг – це щось близьке до трендів»*). На питання «Які існують джерела трендспоттингу? Які джерела ви використовуєте для відслідковування трендів у вашій професійній галузі?» абсолютна більшість студентів не дали переконливої відповіді. Лише деякі із студентів відзначили в якості джерел трендспоттингу Інтернет та засоби масової комунікації.

Аналіз результатів анкетування студентів щодо проблеми уявлень про професійне майбутнє дозволив зробити такі висновки: 91,7% респондентів пов'язали професійне майбутнє із самим фактом працевлаштування, 70,9% – із кар'єрними досягненнями, 30,4% – із професійною та особистісною самореалізацією. Слід відзначити принципову позицію: 45,8% студентів не планують після закінчення ЗВО працювати за фахом.

Особливості професійного майбутнього студентів університету у зв'язку із трендспоттингом репрезентовано у процесі викладання курсу «Трендспоттинг та професійне майбутнє сучасного фахівця» (Алексеева, 2017). Елективний курс розраховано на 3 кредити, включає 2 модулі: «Трендспоттинг та конкурентоздатність майбутнього фахівця», «Основні тренди успішності професійного майбутнього сучасного фахівця». Мета курсу – надання майбутнім фахівцям теоретичних знань та практичних навичок у плануванні успішного професійного майбутнього в контексті трендспоттингу, завдання – розкрити сутність трендспоттингу як передумови успішності професійного майбутнього фахівця, забезпечення його конкурентоздатності; формувати практичні навички професійного саморозвитку та самопрезентації з урахуванням сучасних вимог ринку праці та основних трендів досягнення конкурентоздатності майбутніх фахівців. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен *знати*: сутнісні характеристики трендспоттингу в контексті прогнозування успішного професійного майбутнього; сучасні тенденції розвитку світу професій; основні вимоги до складання професіограми та

професіографічного опису форм трудової діяльності; зміст і технологічні характеристики конкурентоздатності сучасних фахівців; методи й засоби досягнення успішності в професійній діяльності; *вміти*: здійснювати пошук основних трендів у конкретній професійній галузі; визначати професіологічні характеристики власної професії; здійснювати діагностику основних показників конкурентоздатності особистості; володіти методами та засобами побудови власного кар'єрного профілю; володіти методами попередження професійних деформацій; здійснювати пошук інформаційних ресурсів щодо різних форм фрілансу; володіти навичками культури мережевого спілкування фахівців; володіти методами й засобами самоменеджменту та самопрезентації.

Курсу «Трендспоттинг та професійне майбутнє сучасного фахівця» має практико зорієнтований характер, спрямовано на реалізацію завдань випереджувальної освіти (А. Урсул) з урахуванням методології конструктивістського підходу в освіті (К. Дж. Джерджен (K. J. Gergen), зокрема щодо вимог забезпечення діалогізму у навчанні, контекстуалізації знання, орієнтації на контекстуально специфічні смислові простори, що враховують інтереси усіх сторін, які залучено до конкретної освітньої ситуації (Зеєр, 2016). Важливо підкреслити, що зміст пропонованого курсу вибудовано на міждисциплінарних засадах, що дозволяє, згідно позицій К. Дж. Джерджена, проблематизувати авторитетні дискурси завдяки їхньому зіштовхненню із локальними та неформальними точками зору.

Особливу увагу у процесі вивчення курсу приділено комплексу проблемно-діалогових завдань. Наприклад, у контексті обговорення впливу інформаційних технологій та перспектив розвитку різних професійних галузей студентам пропонується ознайомитися із резонансним есе журналіста Н. Карра (N. Carr) «Google робить нас дурнішими?» (Is Google Making Us Stupid?). Особливу зацікавленість студентів викликала робота із ресурсами Інтернет: карта «Майбутнє глобальної освіти 2015-2035» (<http://map.edu2035.org/futuremap?force>), дорожня карта «Освіта 2030» (http://asi.ru/upload_docs/Forsight/edu2030print_3364x1189.jpg) та ін. Для визначення особливостей професійного майбутнього корисним було ознайомлення із результатами професіологічних досліджень, прогнозами щодо затребуваності на ринку праці тих чи інших професій, номенклатурою професій майбутнього, наприклад, за Атласом нових професій (М., 2014). Урахування трендів розвитку світу професій становить важливе підґрунтя для визначення сценаріїв професійного майбутнього студентської молоді на основі методології форсайту (Н. Гапоненко, С. Денежніков, С. Переслегін, Н. Шелюбська). На основі випереджальної інформації щодо диверсифікації ринку праці особливу зацікавленість студентів викликали питання щодо фрілансу (від англ. *freelance*) як форми трудової зайнятості.

У межах модулю «Основні тренди успішності професійного майбутнього сучасного фахівця» увагу студентів було спрямовано на питання щодо сучасних трендів кар'єрного розвитку професіоналів, технологій самоменеджменту (наприклад, технології цілепокладання та самоорганізації, тайм-менеджменту) та створення персонального бренду, професійного іміджу. Акцент на культурі мережевого спілкування та нетворкінгу зумовлено особливостями сучасного інтернет-середовища, мережевими засадами розвитку інформаційного простору, який стає переповненим безліччю інформаційних джерел часто різної точки зору, надійності та мотивуючих намірів, та спілкування в ньому.

Узагальнення результатів дослідження довело, що уявлення про професійне майбутнє мають певні особливості залежно від етапу навчання у ЗВО. Так, за результатами опитування студентів 1 курсу (у межах загальноуніверситетської дисципліни «Університетська освіта. Пропедевтика») та студентів 3 курсу (за результатами роботи за курсом «Трендспоттинг та професійне майбутнє») засвідчено позитивну динаміку щодо об'єму уявлень студентів про професійне майбутнє: загальна кількість смислових одиниць збільшилася з 68 до 125. Аналіз студентських робіт засвідчив, що студенти 1 курсу в описі свого професійного майбутнього надають перевагу узагальненим соціальним категоріям щодо професійного статусу особистості, а студенти третього курсу – більш індивідуалізованим характеристикам. Якісний аналіз опитування студентів засвідчив, що на початковому етапі уявлення майбутніх фахівців до професійне майбутнє характеризується фрагментарністю, орієнтацією на усталені в суспільстві образи професій, зокрема такі, як ступінь престижності, соціальний статус. Відповіді студентів 3 курсу демонструють варіативність їхньої позиції щодо можливостей працевлаштування згідно обраного фаху, зокрема 72% студентів відзначають про перспективи зміни фахової спеціалізації. Однак, слід зауважити, що в цілому уявлення про професійне майбутнє не є достатньо адекватними вимогам професії.

Аналіз уявлень про професійне майбутнє за таким показником, як «яскравість – чіткість» (у балах) засвідчив позитивну динаміку: позиція «образ професії» – на початку роботи 2,70, на кінець – 3,82; позиція «образ фахівця», відповідно, 1,9 та 3,6; позиція «образ результатів професійної діяльності» – 3,4 та 4,01. Якісний аналіз за показником «яскравість-чіткість уявлень про професійне майбутнє» засвідчує перевагу характеристик образу професії. Натомість характеристики образу фахівця залишаються у вимірі соціальних категорій, які превалюють над індивідуальними характеристиками. Так само, образ результатів професійної діяльності представлено у конструктах повсякденного, буденного розуміння сутності конкретної професії. Аналіз результатів дослідження за таким показником, як «якості особистості, що репрезентують професійний образ» (у балах) засвідчив такі результати: певне зниження середнього значення особистісних

категорій, що пов'язані із уявленнями про себе як фахівця – з 8,2 до 5,6 балів; підвищення діяльнісно-комунікативних категорій – з 5,1 до 5,6 балів; несуттєве підвищення соціальних категорій – 3,4 до 3,7 балів.

За результатами використання методики «Мої життєві плани» з'ясовано, що для студентів 1 курсу характерно обмеження найближчою часовою перспективою, як правило термін такої перспективи не перевищує п'яти років та характеризує насамперед очікувані події набуття певного професійного фаху у період навчання у ЗВО. Установки на професійні досягнення, успішність на ринку праці більш характерні для студентів 3 курсу, які окреслюють часові перспективи свого професійного майбутнього максимум на 10 років (середня перспектива). Внаслідок цілеспрямованого звернення до проблем трендів професійного майбутнього, трендспоттингу для студентів 3 курсу характерні: орієнтація на різні форми інформальної, додаткової освіти з метою забезпечення варіативності працевлаштування в сучасних умовах, первинні міркування про варіанти кар'єрного розвитку.

Важливим показником сформованості уявлень про професійне майбутнє є орієнтація у трендах світу професій у цілому та обраного фаху зокрема. Так, 92,7% студентів показали високий рівень поінформованості щодо понять «тренд», «трендспоттинг», «трендсеттер», 79,3% студентів засвідчили знання щодо здібностей «куратора тенденцій». Суттєво підвищилася кількість студентів, які відзначили конкретні тренди в обраній професійній галузі (з 35,5% до 71,2%).

Таким чином, дослідження засвідчило позитивні зміни в уявленнях про професійне майбутнє у зв'язку із введенням у контекст професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО комплексу питань, пов'язаних із трендами, трендспоттингом. Протягом навчання у ЗВО відбувається процес професіоналізації образу Я, конкретизації вимог до професійного майбутнього згідно сучасних трендів соціального та професійного розвитку суспільства. Отримані за результатами дослідження дані засвідчили достовірний рівень відмінності ($p < 0,05$) за такими показниками, як яскравість-чіткість щодо образу професії (різниця 1,12) та образу фахівця (різниця 1,7); діяльнісно-комунікативні якості особистості, що репрезентують професійний образ. Варто відзначити, що вагомим показником успішності дослідження, на нашу думку, є посилення взаємозв'язку між об'ємом уявлень про професійне майбутнє (варіативність та кількість смислових одиниць) та яскравістю-чіткістю уявлень про образ професії та образ фахівця. За результатами вивчення курсу «Трендспоттинг та професійне майбутнє сучасного фахівця» студенти університету набули знань, умінь та навичок планування та контролю навчальної та професійної діяльності, визначення перспектив власного професійного майбутнього.

Таким чином, для майбутніх фахівців орієнтація у трендах пов'язана із необхідністю розуміти майбутнє й прогнозувати та

знаходити в ньому перспективи власного становлення й самореалізації. Для творення адекватного образу професійного майбутнього майбутні фахівці повинні мати достатньо чіткі уявлення про: сутнісні та функційні аспекти професіографічного опису професії, спектр професій майбутнього; основні тренди в майбутній професійній сфері; основні вимоги до конкурентоздатного фахівця, який затребуваний на сучасному та майбутньому ринках праці; психолого-педагогічні засади успішності професіонала; сучасні тренди кар'єрного розвитку професіоналів, форми та методи проектування професійної кар'єри; сутнісні ознаки можливих професійних криз і професійних деструкцій фахівців різного профілю; основні тенденції самозайнятості фахівців у сучасних соціокультурних умовах (різні форми фрілансу); особливості культури професійного спілкування в сучасних умовах, особливості мережевого спілкування в контексті вирішення завдань професійної діяльності; форми та методи самоменеджменту фахівця в умовах конкурентного професійного середовища; основні складники іміджу сучасного фахівця; основні тенденції становлення персонального бренду фахівця; форми та методи самопрезентації фахівця в умовах сучасного ринку праці.

Перспективи подальшого дослідження пов'язано з проблемами використання технологій форсайту у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

- 1. Алексєва О. Р.** Трендспоттинг та професійне майбутнє сучасного фахівця: навч.-метод. посібн. Старобільськ, 2017. 120 с.
- 2. Бикова М. М.** Професійне самовизначення особистості як спосіб її самореалізації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 9 (53). С. 134–141.
- 3. Брагіна В. Д.** Влияние представлений о выбранной профессии на профессиональное самоопределение учащейся молодежи: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Москва, 1976. 187 с.
- 4. Єрохін С. А.** Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці. *Юридична наука*. 2011. №1. С. 20–28.
- 5. Зеєр Э. Ф.** Прогнозирование профессионального будущего личности: теория и практика. *Инновации в профессиональном и профессионально-педагогическом образовании* : материалы 21-й Всерос. науч.-практ. конф. 25–26 мая 2016 г. Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2016. С. 261–264.
- 6. Михальський А. В.** Психология конструирования будущего. Москва : МГППУ, 2014. 192 с.
- 7. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу: монографія / Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценко, І. І. Ткачук ; за ред. О. Л. Моріна. Харків : «Друкарня Мадрид», 2016. 220 с.**
- 8. Рогов Е. И.** Современная парадигма исследования профессиональных представлений / Е. И. Рогов, И. Г. Антипова, С. В. Жолудева и др.; под ред. Е. И. Рогова. Ростов-на-Дону : Изд-во Фонд науки и образования, 2014.

252 с. **9. Як** будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: наук. моногр. / Т. М. Титаренко, О. Г. Злобіна, Л. А. Лепіхова та ін.; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с. **10. Brockmeier J. (2001).** From the end to the beginning: Retrospective teleology in autobiography / *Brockmeier J., Carbaugh D. (Eds.) Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture.* Amsterdam: John Benjamins, 2001. PP. 247–280. **11. Castiglione C., Licciardello O. C. & Rampullo A.** Environmental, Personal and Professional Future Representations. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2015, PP. 407–414. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.09.026>. (дата звернення: 01.05.2019). **12. Prince G.** Narratology: the Form and Function of Narrative. The Hague, Mouton, 1982.

References

1. Aleksieieva, O. R. (2017). Trendspottynh ta profesiine maibutnie suchasnoho fakhivtsia [Trend suspension and professional future of modern specialist]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Starobilsk. [in Ukrainian]. **2. Bykova, M. M. (2015).** Profesiine samovyznachennia osobystosti yak sposib yii samorealizatsii. [Professional self-determination of the individual as a way of self-realization.]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii.* 9 (53). 134-141 [in Ukrainian]. **3. Brahyna, V. D. (1976).** Vlyianyie predstavlenyi o vybrannoi professyy na professionalnoe samoopredelenye uchashcheisia molodezhy [Influence of ideas about the chosen profession on the professional self-determination of students] : dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. Moskva. [in Russian]. **4. Yerokhin, S. A. (2011).** Kontseptsiiia profesiinoi motyvatsii studentiv yak faktoru konkurentnosti na rynku pratsi. [Concept of professional motivation of students as a factor of competitiveness in the labor market]. *Yurydychna nauka.* 1. 20–28 [in Ukrainian]. **5. Zeer, E. F. (2016).** Prohnozyrovanye professyonalnoho budushcheho lychnosti: teoriya y praktyka. [Forecasting the professional future of the individual: theory and practice]. *Ynnovatsyy v professyonalnom y professyonalno-pedahohycheskom obrazovanuu: materyaly 21-i Vseros. nauch.-prakt. konf. 25–26 maia 2016 h. Ekaterynburh: Ros. hos. prof.-ped. un-t.* 261–264 [in Russian]. **6. Mykhalskyi, A. V. (2014).** Psykholohyia konstruyrovanyia budushchoho. [Psychology of constructing the future] Moskva : MHPPU. [in Russian]. **7. Profesiine samovyznachennia uchnivskoi molodi v umovakh osvithnoho okruhu** [Professional self-determination of pupils in the conditions of the educational district]: monohrafiia (2016) / L. A. Hutsan, O. L. Morin, Z. V. Okhrimenko, O. M. Parkhomenko, L. I. Hrytsenok, I. I. Tkachuk ; za red. O. L. Morina. Kharkiv: «Drukarnia Madryd». [in Ukrainian]. **8. Rohov, E. Y. (2014).** Sovremennaia paradyhma yssledovanyia professyonalnykh predstavlenyi / E. Y. Rohov, Y. H. Antypova, S. V. Zholudeva y dr. ; pod red. E. Y. Rohova. Rostov-na-Donu: Yzd-vo Fond nauky y obrazovanyia. [in Russian]. **9. Як** будувати власне майбутнє: зhyttievi завдання особистості [How to build

your own future: the vital tasks of the individual]: nauk. monohr. (2012). / T. M. Tytarenko, O. H. Zlobina, L. A. Liepikhova ta in. ; za nauk. red. T. M. Tytarenko. Kirovohrad : Imeks-LTD. [in Ukrainian]. **10. Brockmeier, J.** (2001). From the end to the beginning: Retrospective teleology in autobiography / Brockmeier J., Carbaugh D. (Eds.) *Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture*. Amsterdam: John Benjamins, 2001. PP. 247–280. **11. Castiglione C., Licciardello O. C. & Rampullo A.** (2015). Environmental, Personal and Professional Future Representations. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. PP. 407–414. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.09.026>. (Last accessed: 01.05.2019). **12. Prince G.** *Narratology: the Form and Function of Narrative*. The Hague, Mouton, 1982.

Алексєєва О. Р. Сучасні підходи до розв'язання проблеми формування уявлень про успішне професійне майбутнє в студентів ЗВО

У статті узагальнено наявні теоретичні положення щодо сутності й характеристики особливостей процесу самовизначення професійного майбутнього за умов орієнтації на тренди, поширені сьогодні в різних сферах життєдіяльності світового й українського суспільства; обґрунтовано ефективність формування в студентів університету уявлень про професійне майбутнє на основі трендспоттингу. Одним із ефективних засобів формування образу професійного майбутнього в студентів університету доцільно розглядати трендспоттинг як напрямок моніторингу, виявлення та вивчення трендів сучасності в будь-якій сфері життєдіяльності. Тренди в освіті, у тому числі вищій, – це тенденції до її змін, каталізатори покращення навчального процесу, що, безсумнівно, визначають основні напрямки її модернізації. У зв'язку з цим дослідження змісту процесу формування в студентів уявлень про професійне майбутнє на основі трендспоттингу стає актуальною проблемою педагогіки вищої школи.

Ключові слова: студенти університету, професійне майбутнє, уявлення про професійне майбутнє, тренд, трендспоттинг.

Алексеева О. Р. Современные подходы к решению проблемы формирования представлений об успешном профессиональном будущем у студентов учреждений высшего образования

В статье обобщены имеющиеся теоретические положения о сущности и характеристике особенностей процесса самоопределения профессионального будущего студентов в условиях ориентации на тренды, имеющиеся сегодня в различных сферах жизнедеятельности украинского и мирового сообщества; обоснована эффективность формирования у студентов университета представлений о профессиональном будущем на основе трендспоттинга. Одним из эффективных средств формирования образа профессионального

будущего у студентов университета целесообразно рассматривать трендспоттинг как направление мониторинга, выявления и изучения трендов современности в любой сфере жизнедеятельности. Тренды в образовании, в том числе высшем, – это тенденции к его изменениям, катализаторы улучшения учебного процесса, что, несомненно, определяют основные направления его модернизации. В связи с этим исследования содержания процесса формирования у студентов представлений о профессиональном будущем на основе трендспоттинга становится актуальной проблемой педагогики высшей школы.

Ключевые слова: студенты университета, профессиональное будущее, представления о профессиональном будущем, тренд, трендспоттинг.

Aleksieieva O. Modern Approaches to Solving the Problem of Forming Ideas About a Successful Professional Future in University Students

The article summarizes the theoretical material on the issue and characteristics of the process of students' professional future self-determination through orientation to the trends that are prevalent today both in various areas of social life and in a specific professional field; proves the efficiency of formation of students' ideas about the professional future on the basis of trendspotting. One of the efficient means of formation of students' ideas about their professional future is trendspotting as a direction for identifying and studying different trends in any area of human life. Educational trends, in particular higher education trends, are the tendency to view its changes, improve the educational process and determine the core elements of modernization. The purpose of the paper is to summarize the existing theoretical positions regarding the nature and characteristics of the process of self-determination of the professional future in the context of orientation towards trends that are spread today as in various spheres of life of the world and Ukrainian society, as well as in a particular professional field in particular. In that regard, the research of the process of formation of students' ideas about the professional future by the means of trendspotting is the most current problem of higher education pedagogy.

Key words: university students, professional future, ideas about the professional future, trend, trendspotting.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.псих.н., проф. Савченко С. В.